

Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «ΔΙΑΖΩΜΑ» ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΤΟ Ε.Σ.Π.Α. 2021 – 2027

1. Εισαγωγή

Η «νησιωτικότητα» ορίζεται και καθορίζεται από την εδαφική ασυνέχεια και αφορά στη διαφοροποίηση των κεντρικών - δημοσίων πολιτικών της χώρας για τις νησιωτικές Περιφέρειες, προκειμένου να παράγουν ισοδύναμο αποτέλεσμα για τους πολίτες των νησιών με αυτό που απολαμβάνουν οι πολίτες της ηπειρωτικής χώρας σε ΟΛΕΣ τις Δημόσιες Πολιτικές (παιδεία, υγεία, μεταφορές κλπ.).

Οι Νησιωτικές Περιφέρειες επομένως καλούνται να ανταποκριθούν στη διαχείριση μιας διπλής πρόκλησης:

1. Να αντιμετωπίσουν το κάθε νησί ως ξεχωριστή οντότητα, σεβόμενες απόλυτα τις ιδιαιτερότητές του.
2. Να ευνοήσουν με τις δράσεις τους το μέγιστο αγαθό που μπορεί να επιτευχθεί προς όφελος των νησιών: τις αρχές και τις πολιτικές της νησιωτικότητας.

1.1. Πολιτικές και χρηματοδοτικά εργαλεία

Τα τελευταία χρόνια έχει συντελεστεί σημαντική πρόοδος για την ανάπτυξη πολιτικών που αφορούν τη νησιωτικότητα, καθώς και στο σχεδιασμό κατάλληλων χρηματοδοτικών εργαλείων.

Ο Νόμος υπ' αρ. 4770 / 29-01-2021 θεσμοθετεί περαιτέρω τη διαμόρφωση πολιτικής για τη νησιωτική Ελλάδα και οριοθετεί τις αρμοδιότητες του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής (Υ.ΝΑ.Ν.Π.). Ο νόμος αυτός, προσφέρει επίσης, το πλαίσιο για τη διασφάλιση νέων χρηματοδοτικών εργαλείων: α) «Πρόγραμμα Νέαρχος» για την υλοποίηση αναγκαίων έργων υποδομής, ενέργειας και περιβάλλοντος, β) το «Πρόγραμμα Χρηματοδότησης Νησιωτικής Επιχειρηματικότητας» για την ενίσχυση και αναδιάρθρωση του παραγωγικού αναπτυξιακού προτύπου νησιωτικών περιοχών, και γ) το «Ταμείο Θαλάσσιας – Γαλάζιας Οικονομίας», που δύναται να συσταθεί για τη χρηματοδότηση δράσεων για την ανάπτυξη και προώθηση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας στον τομέα της θαλάσσιας οικονομίας και Γαλάζιας Οικονομίας κ.α.. Τέλος, ο νόμος περιλαμβάνει τη θέσπιση μηχανισμών για τη διακυβέρνηση μιας Εθνικής Στρατηγικής για την Ολοκληρωμένη Θαλάσσια Πολιτική στο Νησιωτικό Χώρο.

Η Επιτελική Δομή του Υ.ΝΑ.Ν.Π. ανέθεσε μια σειρά μελετών στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, με τίτλο «Επιστημονική Υποστήριξη και Τεκμηρίωση κατά τον Σχεδιασμό και την Κατάρτιση του

Αναπτυξιακού Προγραμματισμού του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής με έμφαση στην ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική και το νησιωτικό χώρο στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου 2021-2027».

Σύμφωνα με την παραπάνω μελέτη οι προτεραιότητες μιας Ολοκληρωμένης Εδαφικής Επένδυσης στα νησιά θα πρέπει να είναι οι εξής: α) προώθηση του καινοτόμου και έξυπνου μετασχηματισμού του παραγωγικού συστήματος των νησιών, β) προστασία του περιβάλλοντος και ενδυνάμωση της πράσινης, της γαλάζιας και της κυκλικής οικονομίας στα νησιά, γ) ενίσχυση της μεταφορικής και ψηφιακής συνδεσιμότητας των νησιών, δ) προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού των νησιών, ε) θαλάσσια προστασία, ασφάλεια και επιτήρηση.

Στο επίπεδο της ΕΕ η ιδιαίτερη μέριμνα για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των Νησιωτικών Περιφερειών αποτυπώνεται διακριτά στους στόχους πολιτικής της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027. Συγκεκριμένα, ο **πέμπτος στόχος πολιτικής**, «*Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες*», κάνει ειδική μνεία για τα νησιά, δίνοντας έμφαση, μεταξύ άλλων, στις Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις, με σκοπό τη στήριξη των αναπτυξιακών στρατηγικών που καταρτίζονται σε τοπικό επίπεδο και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη στο σύνολο των περιφερειών της ΕΕ. Η σχετική οδηγία προκρίνει την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών σε νησιωτικές περιοχές και συστάδες νησιών με στόχο, μεταξύ άλλων, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ανάδειξη αυτών ως τουριστικών προορισμών.

Η διακριτή μεταχείριση των νησιών από πλευράς ΕΕ αποτυπώνεται και στον Κανονισμό για τη θέσπιση του **Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης**, όπου προστέθηκε ένας νέος ενιαίος Ειδικός Στόχος στους παραπάνω ΣΠ «να δοθεί η δυνατότητα στις περιφέρειες και στους κατοίκους να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές, τις εργασιακές, οικονομικές και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της μετάβασης προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία». **Πιο συγκεκριμένα για το νησιωτικό χώρο** επικεντρώνεται στην ένταξη ενός ξεχωριστού άρθρου για την κατανομή κονδυλίων σε εξόχως απόκεντρες και νησιωτικές περιοχές. Βάσει αυτού, η αιτιολόγηση της ένταξης των εν λόγω περιοχών στα εδαφικά σχέδια οφείλει να λάβει υπόψιν τις ειδικές προκλήσεις που αυτές αντιμετωπίζουν.

Το Ταμείο αποτελεί τον πυρήνα χρηματοδότησής του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης, ο οποίος πέρα από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης περιλαμβάνει και συμπληρωματικούς πυλώνες για την ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων κυρίως στον άξονα «ενεργειακή μετάβαση – κλιματική ουδετερότητα», με το πρόγραμμα InvestEU, καθώς και τη διευκόλυνση του δημοσίου τομέα μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ), με το δανειακό πρόγραμμα για την υλοποίηση δημόσιων υποδομών. Οι προτεραιότητες / πράξεις που αναμένεται να συμβάλλουν στην επίτευξη της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης δύνανται να υποστηριχθούν και από λοιπούς μηχανισμούς χρηματοδότησης, όπως το Ταμείο Ανάκαμψης, το ΕΤΠΑ, το ΤΑ και το ΕΚΤ+.

Αναγνωρίζοντας το νησιωτικό και πολυνησιωτικό χαρακτήρα πολλών κρατών-μελών της, η ΕΕ ανέπτυξε πλήθος πρωτοβουλιών που είτε στοχεύουν αποκλειστικά στην ανάπτυξη αυτών των περιοχών είτε περιλαμβάνουν ειδική μνεία για αυτές.

Ανάμεσα σε αυτές είναι:

Το **Μνημόνιο Κατανόησης για την Καθαρή Ενέργεια στα Νησιά της ΕΕ** που υπέγραψαν τον Ιούνιο του 2020 η Επίτροπος Ενέργειας της ΕΕ με τους Υπουργούς της Ελλάδας, Ιταλίας, Ιρλανδίας, Μάλτας, Πορτογαλίας, Ισπανίας, Σουηδίας, Κροατίας, Κύπρου, Δανίας, Φινλανδίας, Εσθονίας, Γαλλίας, Γερμανίας. Η πρωτοβουλία για τα Καθαρά Νησιά της ΕΕ ξεκίνησε κατά τη διάρκεια της Προεδρίας της Μάλτας (ά εξάμηνο 2017) με την υπογραφή της Διακήρυξης της Βαλέτας και στόχος της είναι η επιτάχυνση της μετάβασης στην καθαρή ενέργεια στα νησιά της Ευρώπης.

Η **Πρωτοβουλία «Εξυπνα Νησιά»**, μια προσπάθεια των νησιωτικών αρχών της Ευρώπης για την ανάδειξη της δυναμικής των νησιών στα πεδία καινοτομίας, καθώς προτάσσει ολοκληρωμένες «έξυπνες» λύσεις που αξιοποιούν τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των νησιών, την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών για την επίτευξη της ευημερίας των τοπικών κοινωνιών.

Το **Σύμφωνο των Δημάρχων** που έχει συγκεντρώσει τοπικές κυβερνήσεις που δεσμεύονται να επιτύχουν και να υπερβούν τους στόχους της ΕΕ για το κλίμα και την ενέργεια και στο οποίο μετέχουν 32 νησιωτικοί Δήμοι από όλη την Ελλάδα, 23 εκ των οποίων ανήκουν στις περιφέρειες Βόρειου και Νότιου Αιγαίου και Κρήτης, καθώς και το **Σύμφωνο των Νησιών** για την εφαρμογή βιώσιμων ενεργειακών δράσεων προσαρμοσμένων στις νησιωτικές ανάγκες.

Ξεχωριστή αναφορά αξίζει να γίνει στην **Πρωτοβουλία Greco Islands**, που αποτελεί έμπνευση του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και της DG Regio. Αναπτύχθηκε το 2020 για να αντιμετωπίσει με συντεταγμένο τρόπο χρόνια και συγκυριακά (λόγω της πανδημίας) προβλήματα πληθυσμιακά μικρών νησιών της Ελλάδας (με πληθυσμό μιαιρότερο των 3.000 κατοίκων) και να αξιοποιήσει τα στρατηγικά τους πλεονεκτήματα, ώστε να επιτύχει την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη, μέσα από τη μετάβασή τους προς μία κλιματικά ουδέτερη οικονομία.

Στόχος της πρωτοβουλίας είναι ο μετασχηματισμός των νησιών σε προορισμούς πρότυπα βιώσιμου τουρισμού, μέσα από τη μεταστροφή υποδείγματος στην παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας, την κινητικότητα, τη διαχείριση αποβλήτων και υδάτινων πόρων και την ανάπτυξη υποδομών. Συνεπώς, η πράσινη μετάβαση στην προκείμενη περίπτωση στοχεύει να αποτελέσει ανταγωνιστικό τουριστικό πλεονέκτημα και κατ' επέκταση διέξοδο προς μία βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη μικρών νησιών χωρίς πληθώρα υφιστάμενων αναπτυξιακών επιλογών.

Οι παραπάνω παράγοντες επηρεάζουν καθοριστικά το σχεδιασμό των νησιωτικών Περιφερειών, προσφέρουν χρηματοδοτικές ανάσες για την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών τόσο των μεγάλων όσο και των μικρών νησιών.

2. Η φιλοσοφία των ολιστικών προγραμμάτων Πολιτιστικού Τουρισμού.

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (Ο.Χ.Ε.) αποτελούν το εργαλείο για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών συγκεκριμένων χωρικών ενοτήτων, οι οποίες, είτε παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν με συνολικό τρόπο, είτε διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και να μεγιστοποιηθούν μέσα από έναν ολιστικό σχεδιασμό. Μάλιστα, στο σχεδιασμό του Ε.Σ.Π.Α. 2021-2027 οι ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις με το Στόχο Πολιτικής 5 (ΣΠ5), αποτελούν ένα διακριτό στόχο πολιτικής.

Στο πλαίσιο του ΣΠ5 το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» στηρίζει και ενισχύει την υλοποίηση ολιστικών προγραμμάτων πολιτιστικού τουρισμού (πολιτιστικές – περιβαλλοντικές διαδρομές και πολιτιστικά πάρκα), τα οποία έχουν στο επίκεντρο τη σύνδεση των μνημείων του πολιτισμού και της φύσης με την αειφορία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προκειμένου να αποκτήσουν λειτουργικότητα τα προγράμματα αυτά το «ΔΙΑΖΩΜΑ» προτείνει την υιοθέτηση δυο νέων θεσμών, τη «συστάδα (cluster) επιχειρήσεων» και το φορέα διαχείρισης προορισμού (D.M.O.).

Η φιλοσοφία των Ο.Χ.Ε. έχει εφαρμογή σε τρία διακριτά επίπεδα: α) σε περιοχές με συγκεκριμένη θεματική αναπτυξιακή κατεύθυνση, σε σαφώς προσδιορισμένο χωρικό επίπεδο (Ο.Χ.Ε.), π.χ. σε Περιφέρειες, β) στον αστικό χώρο και σε πόλεις με τη μορφή προγράμματος Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (Β.Α.Α.), γ) σε θύλακες τοπικών κοινοτήτων που δεν καλύπτονται από τα δύο παραπάνω προγράμματα και συγκεκριμένα σε περιοχές της υπαίθρου με αναπτυξιακή υστέρηση, αλλά και με αναξιοποίητα συγκριτικά πλεονεκτήματα, με τη μορφή προγράμματος Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (Τ.Α.Π. – Τ.Ο.Κ.). Ιδανικός χώρος εφαρμογής είναι οι ορεινές και νησιωτικές περιοχές.

Ειδικότερα, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των Ο.Χ.Ε. στο ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΧΩΡΟ είναι μια αναπτυξιακή πρόκληση και μια πνευματική άσκηση συγκεκριμένου των παρακάτω:

α) της «νησιωτικότητας», της προσαρμογής που αναφέρθηκε των κεντρικών - δημοσίων πολιτικών της χώρας στις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το νησιωτικό χώρο,

β) της υιοθέτησης της φιλοσοφίας και του πνευματικού υποβάθρου των ολιστικών προγραμμάτων, τα οποία ενσωματώνουν όλο το αξιακό περιεχόμενο της εποχής μας (καινοτομία, βιώσιμη ανάπτυξη, συνεργατικότητα, κ.ο.κ.) και τους μείζονες στόχους που προκρίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), τον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό.

3. Η Αρχιτεκτονική της Περιφέρειας για το νέο ΕΣΠΑ 2021-2027

Το **Concept Paper** που εκπονήθηκε τον Απρίλιο του 2021 από την Ομάδα Σχεδιασμού του νέου Περιφερειακού Προγράμματος της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για την προγραμματική περίοδο 2021-2027, εστιάζει στις βασικές επιλογές στρατηγικής και στην προτεινόμενη

αρχιτεκτονική του Προγράμματος που καλείται να δώσει λύσεις στις ιδιαίτερες προκλήσεις και ανάγκες της Περιφέρειας.

Στη σελίδα 12, του παραπάνω κειμένου εργασίας η στρατηγική προσέγγιση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για το **Στόχο Πολιτικής - ΣΠ4** «Πιο Κοινωνική Ευρώπη», περιγράφεται ως εξής: **«Δημιουργία προσβάσιμων τουριστικών προορισμών – προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και των τουριστικών πόρων».** Προτεραιότητα μάλιστα για την Περιφέρεια αποτελεί «η δημιουργία υποδομών για την ελεύθερη και ασφαλή πρόσβαση των επισκεπτών και ιδιαίτερα των ΑμΕΑ και άλλων κατηγοριών εμποδιζόμενων ατόμων σε **τουριστικούς προορισμούς, πολιτιστικά μνημεία και χώρους φυσικού κάλλους**, η ανάπτυξη υποδομών εναλλακτικού τουρισμού (θρησκευτικού/προσκυνηματικού, καταδυτικού, φυσιολατρικού, ευεξίας κοκ.), καθώς και η ανάπτυξη δράσεων προστασίας, προβολής και αξιοποίησης της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και των τουριστικών πόρων της Περιφέρειας».

Ως προς το **ΣΠ5**, στη σελίδα 13 γίνεται εκτενής αναφορά στην προσπάθεια άρσης της εδαφικής ασυνέχειας. Εργαλείο για την «*άμβλυνση των μειονεκτημάτων που δημιουργούν τα γεωγραφικά και γεωφυσικά χαρακτηριστικά/φυσιογνωμία των νησιών της ΠΝΑ (ασυνέχεια του χώρου, έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες και αντίστοιχα διαφοροποιημένες ανάγκες, απουσία μεγάλων αστικών κέντρων)* αποτελεί η ενδυνάμωση της Χωρικής Συνοχής». Μάλιστα, προκρίνεται η «*αντιμετώπιση της αναπτυξιακής υστέρησης που παρουσιάζουν τα περισσότερα από τα μικρά νησιά της ΠΝΑ (πληθυσμού έως 3.100 κατοίκων), λόγω κυρίως της έλλειψης βασικών υποδομών αλλά και της ανάγκης ανάληψης πρωτοβουλιών αξιοποίησης των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων*». Στο κείμενο λοιπόν, παρουσιάζεται η στρατηγική πρόταση εφαρμογής «*μιας ή περισσότερων στρατηγικών Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης (ΟΧΕ), για το σύνολο των (30) μικρών νησιών, με έμφαση στην ανάπτυξη παρεμβάσεων συμπλήρωσης/αναβάθμισης υποδομών και υπηρεσιών υγείας, πρόνοιας και εκπαίδευσης, ορθολογικής και αποδοτικής διαχείρισης πόσιμου ύδατος, βελτίωσης των υποδομών συλλογής, επεξεργασίας και διάθεσης λυμάτων και απορριμμάτων, προστασίας και αξιοποίησης πολιτιστικών και φυσικών πόρων, βελτίωσης οδικής πρόσβασης και ανάπτυξης κοινωνικών υποδομών και υπηρεσιών, αξιοποίησης ΤΠΕ, καθώς και δημιουργίας προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης αλλά και βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων και επισκεπτών*», καθώς και «*η βελτίωση των λειτουργιών και της ελκυστικότητας των μεγαλύτερων αστικών κέντρων της ΠΝΑ, με την εφαρμογή τουλάχιστον δύο (2) στρατηγικών Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΒΑΑ) στα δύο μεγάλα διοικητικά της κέντρα (Ερμούπολη και Ρόδος) ή/και σε κάποια/ες έδρα/ες ΠΕ με αστικά χαρακτηριστικά, με κύριους στόχους τη βελτίωση της αστικής κινητικότητας και συνολικά της λειτουργικότητας του αστικού χώρου, την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού, πολιτιστικού κεφαλαίου, την ενίσχυση και ανάπτυξη πράσινων υποδομών και την άμβλυνση κοινωνικών προβλημάτων*».

Αφετηριακό σημείο της πρότασης του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» που ακολουθεί είναι η παραπάνω πρόταση και η προσπάθεια για την αποτελεσματική διαχείριση της πολυδιάσπασης και ασυνέχειας του γεωγραφικού χώρου που καταλαμβάνει την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

4. Η πρόταση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για το σχεδιασμό μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για το Νότιο Αιγαίο στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2021-2027

Η Πρόταση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου λαμβάνει υπ' όψιν τις εγγενείς χωρικές πολιτιστικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες, αλλά και τα πολλαπλά συγκριτικά πλεονεκτήματα και την διακριτή ταυτότητα των νησιών της.

Η προσπάθεια του Διαζώματος αφορά στην παρουσίαση στη διεθνή τουριστική αγορά πρότυπων ολιστικών προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού που θα προσφέρουν ολιστικές βιωματικές εμπειρίες στους επισκέπτες μέσα από τη σύνδεση του πολιτισμού (αρχαιότερου και σύγχρονου) με τη γαστρονομία και το απόθεμα φύσης, και κυρίως με έμφαση στη βιωσιμότητα των παρεμβάσεων στο περιβάλλον. Τα προϊόντα αυτά θα έχουν άμεση επιρροή στη βελτίωση της ζωής των τοπικών κοινοτήτων.

Με βάση τα παραπάνω η πρόταση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για το σχεδιασμό της αρχιτεκτονικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για τη νέα Προγραμματική Περίοδο προτείνει: α) οριζόντιες πολιτικές για την άρση της εδαφικής ασυνέχειας β) μια ενιαία ΟΧΕ για το σύνολο των μικρών νησιών της Περιφέρειας και γ) ένα πρόγραμμα μικτό ΟΧΕ-BAA για τα μεγάλα σε αστική πυκνότητα νησιά, όπως είναι για παράδειγμα η Ρόδος, η Νάξος, η Σαντορίνη και η Κως.

Συγκεκριμένα:

4.1. Οριζόντιες πολιτικές για την άρση της εδαφικής ασυνέχειας

4.1.α Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των νησιών, αλλά και την απεξάρτησή τους από τη χρήση τους πετρελαίου για τις μεταφορές, τη θέρμανση και την ηλεκτροδότησή τους, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη δράσεων με στόχο την προώθηση της «καθαρής ενέργειας», δηλαδή την παραγωγή ενέργειας που θα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (π.χ. άνεμο, νερό και γεωθερμία).

Επιπλέον, ζωτικής σημασίας είναι η προώθηση και εδραίωση της Αστικής Καθαρής Κινητικότητας, η οποία στοχεύει στη δημιουργία και χρήση αποδοτικών συστημάτων ιδιωτικών οχημάτων και δημόσιων μεταφορών, τόσο στις εσωτερικές μεταφορές στα νησιά όσο και την καλή και βιώσιμη συνδεσιμότητα τους με ολόκληρη τη χώρα. Στόχος είναι, αρχικά, η προοδευτική αντικατάσταση όλων των οχημάτων με ηλεκτροκίνητα και τελικά η απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και των ακτοπλοϊκών μέσων μέσω ενός συστήματος παραγωγής ενέργειας από Α.Π.Ε.

Η μετάβαση στην «Πράσινη Οικονομία» εμπεριέχει στο πλαίσιο της οικονομικής διαφοροποίησης και τον αγροδιατροφικό τομέα, ο οποίος ενδείκνυται για αυτή την μετάβαση,

καθώς προσφέρει εναλλακτικές χρήσεις των καλλιεργειών, με τη χρήση νέων τεχνολογιών και της εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού. Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) ήδη οικοδομείται γύρω από μια νέα και πιο φιλόδοξη πράσινη αρχιτεκτονική. Οι γεωργοί, οι αγροδιατροφικές επιχειρήσεις, οι δασοκόμοι και οι αγροτικές κοινότητες διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο σε διάφορους βασικούς τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.

Σήμερα το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας που σχεδίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας την ενεργειακή και κοινωνικο-οικονομική συγκυρία που διέρχονται – μεταξύ άλλων περιοχών της χώρας – και τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου, προβλέπει υψηλή χρηματοδότηση για **ποικίλα έργα** που θα οδηγήσουν σε «πράσινα» και ανεξάρτητα ενεργειακά νησιά. Συγκεκριμένα:

- Δημιουργία συστημάτων αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας καθοριστικών για την ανάπτυξη των ΑΠΕ
- Προώθηση ηλεκτρικής διασύνδεσης των νησιών και αναβάθμιση του συστήματος μεταφοράς
- Έργα παροχής και εξοικονόμησης πόσιμου νερού και Εγκατάσταση έξυπνων συστημάτων Τηλεμετρίας – Τηλεχειρισμού κ.α.

Οι πόροι αυτοί θα οδηγήσουν σε μια συνολική αναβάθμιση των νησιωτικών περιοχών που έτσι μπορεί να καταστούν ιδιαίτερα ελκυστικοί ως προορισμοί αλλά και ως σημεία εγκατάστασης, μέσα από :

- τη μείωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων
- την προώθηση των ηλεκτροκίνητων οχημάτων, των ιδιωτικών και των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς
- την προώθηση ανακύκλωσης
- τη διαχείριση των υγρών και στερεών αποβλήτων
- την προώθηση της κυκλικής οικονομίας και την «έξυπνη» γεωργία
- τη βελτίωση ενεργειακής απόδοσης λιμένων
- την ανάπτυξη κέντρων ενεργειακού ελέγχου και «έξυπνων» ενεργειακών συστημάτων
- την αποθήκευση σε τοπικό επίπεδο της ενέργειας
- την προώθηση πρακτικών αλιείας χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα,
- έργα αφαλάτωσης για πόσιμο νερό
- την ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων (συμπ. θαλάσσιων), προκειμένου να διασφαλιστεί η καθολική πρόσβαση σε επαρκές και καλής ποιότητας νερό, με έμφαση σε απομακρυσμένα και μικρά νησιά κ.α.

Πολύ σημαντικό, τέλος, είναι η μύηση των τοπικών κοινοτήτων στο εγχείρημα και μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ενημερωτικές δράσεις για την ομαλή και επιτυχημένη διείδυση των ΑΠΕ για την παραγωγή ενέργειας και για τα αντισταθμιστικά οφέλη από τη λειτουργία τους.

Πρότυπα νησιά:

Η Αστυπάλαια σήμερα αποτελεί το πρώτο «πράσινο νησί», μετά την υπογραφή του Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και της Volkswagen και διαθέτει τα πρώτα ηλεκτρικά οχήματα δημόσιας χρήσης από την εταιρεία, καθώς και δώδεκα σταθμούς φόρτισης από την ΔΕΔΔΗΕ. Επόμενος στόχος είναι η σταδιακή εγκατάσταση μονάδων ηλιακής και αιολικής ενέργειας σε συνδυασμό με μπαταρίες για την αποθήκευση αποθέματος της ενέργειας.

Η Χάλκη, μετά την Αστυπάλαια, μπαίνει στο επενδυτικό στόχαστρο διεθνών εταιριών που τοποθετούν τα κεφάλαια τους στην «πράσινη» ενέργεια και τον εξηλεκτρισμό των μεταφορών. Πρόκειται να εφαρμοστεί και εκεί ένα παρόμοιο πιλοτικό έργο σε συνεργασία με την γαλλική μάρκα αυτοκινήτων Citroen, την κατασκευαστική εταιρεία Vinci και την εταιρεία Akvo Greece. Το πρόγραμμα αφορά την προώθηση καινοτόμων παρεμβάσεων για τη μετάβαση ελληνικών νησιών σε καθεστώς πλήρους ενεργειακής αυτονομίας, με ουδέτερο περιβαλλοντικό αποτύπωμα και με την παράλληλη διείδυση της ηλεκτροκίνησης στις πλωτές και χερσαίες μεταφορές.

4.1.β. Μεταφορές: Ακτοπλοϊκή Διασύνδεση των νησιών μεταξύ τους και με την ηπειρωτική χώρα.

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα μικρά και όχι μόνο νησιά είναι η «διπλή νησιωτικότητα». Η έλλειψη δηλαδή της σύνδεσης των νησιών μεταξύ τους, αλλά και με την ηπειρωτική χώρα.

Προτείνουμε, λοιπόν, τη δημιουργία του «ΜΕΤΡΟ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ», ενός πρότυπου – πράσινου ακτοπλοϊκού δικτύου συγκοινωνίας, η φιλοσοφία του οποίου στηρίζεται στη δημιουργία των «νησιών-πόλων» και των «νησιών-ακτίων». Τα νησιά – πόλοι αντιπροσωπεύουν τα μεγάλα νησιά του Νοτίου Αιγαίου, όπως είναι η Ρόδος, η Κως, η Νάξος, που θα συνδέονται με την Τήλο, τη Νίσυρο, τα Κουφονήσια, αντίστοιχα. Στόχος είναι η σύνδεση των μικρών νησιών με τα μεγαλύτερα νησιά που έχουν ικανοποιητικό ακτοπλοϊκό δίκτυο με τακτικά δρομολόγια, μέσα από τη χρήση «μικρών πλοίων καθαρών καυσίμων», ώστε οι χρήστες να έχουν τη δυνατότητα να μετεπιβιβάζονται έγκαιρα στα πλοία με προορισμό την ηπειρωτική χώρα. Συνεπώς, τα μεγάλα νησιά θα λειτουργούν ως σταθμοί μετεπιβίβασης.

Τα μικρά πλοία καθαρών καυσίμων μπορούν να λειτουργήσουν μέσα από ένα πολυμετοχικό σχήμα, στο οποίο θα μπορούν να συμμετέχουν οι τοπικοί φορείς (Επιμελητήρια, Τοπικοί Συνεταιρισμοί, Σύλλογοι κλπ.) και όλη η τοπική κοινωνία.

Ως προς τα παραπάνω, είναι αναγκαίο να εκπονηθεί μελέτη Στρατηγικού Σχεδιασμού Διασύνδεσης των Νησιών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου που να διερευνήσει αυτά τα ζητήματα.

4.1.γ. Ψηφιακή Διασύνδεση των νησιών

Για την άρση της εδαφικής ασυνέχειας ένας ακόμη κρίσιμος παράγοντας είναι και η ψηφιακή διασύνδεση των νησιών. Οι Ψηφιακές Υπηρεσίες σήμερα κρίνονται απαραίτητες για τον νησιωτικό χώρο, καθώς με τρόπο άυλο φέρνουν τους πολίτες πιο κοντά σε υπηρεσίες, που λόγω της γεωγραφικής απομόνωσής είναι δυσπρόσιτες.

Η άυλη σύνδεση μπορεί να άρει την εδαφική ασυνέχεια μέσα από υποδομές λειτουργικές για όλες τις κρίσιμες ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ και συγκεκριμένα: α) τηλε-διοίκηση, β) τηλε-ιατρική, γ) τηλε-εκπαίδευση, δ) τηλε-εργασία, ε) ψηφιακός εκσυγχρονισμός των συστημάτων ασφάλειας – άμυνας των νησιών.

Εξάλλου, η Ψηφιακή Ατζέντα 2020 της ΕΕ έχει ως στόχο μία προσβάσιμη από όλους Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα την κάλυψη του συνόλου του εδάφους κάθε νησιού, ώστε να μην υπάρχουν ανισότητες στην πρόσβαση σε ψηφιακές και τηλεπικοινωνιακές υποδομές.

Ειδική αναφορά αξίζει να γίνει στο ζήτημα της τηλε-ιατρικής, καθώς οι ψηφιακές υπηρεσίες επιτρέπουν την εξασφάλιση και παροχή ποιοτικών υπηρεσιών εξ αποστάσεως, οι οποίες κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές για την υγειονομική θωράκιση των νησιών. Συνεπώς η ανάπτυξη και εφαρμογή μεθόδων τηλεϊατρικής και λύσεων εξ αποστάσεως φροντίδας/υποστήριξης ευάλωτων και γεωγραφικά απομονωμένων ομάδων του πληθυσμού θα προσφέρει λύσεις και στο μείζον πρόβλημα της υποστελέχωσης των μονάδων υγείας.

4.2. Μία Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση (Ο.Χ.Ε.) για τα 31 μικρά νησιά

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η αναπτυξιακή υστέρηση που παρουσιάζουν τα 31 μικρά νησιά της ΠΝΑ - δηλαδή τα 21 με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα 9 αναπτυσσόμενα τουριστικά νησιά και το 1 αναπτυγμένο τουριστικά νησί, που αναφέρονται στο Concept Paper - το «ΔΙΑΖΩΜΑ» προτείνει το **σχεδιασμό μιας ΟΧΕ με ένα DMO**, που ως «ταυτοτικό» στοιχείο θα έχει την εφαρμογή πολιτικών για τα «ΠΡΑΣΙΝΑ ΝΗΣΙΑ».

Είναι σαφές ότι η μετάβαση των νησιών, χάρη στα φυσικά και πολιτιστικά τους διαθέσιμα, αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την οικονομική τους διαφοροποίηση.

Σε εφαρμογή των «ΠΡΑΣΙΝΩΝ ΝΗΣΙΩΝ» μπορεί να αξιοποιηθεί το ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (Just Transition Fund), καθώς και η πρωτοβουλία Greco Islands.

Γενικότερα, η πρωτοβουλία GrecoIslands, που ήδη αναφέρθηκε, μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επεμβάσεων (ΟΧΕ) που δύναται να χρηματοδοτηθούν από το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (διακριτό πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2021-2027), καθώς οι παρεμβάσεις αφορούν συγκεκριμένες χωρικές ενότητες.

4.3. Συνδυασμός των χρηματοδοτικών Προγραμμάτων «Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη» (ΒΑΑ) και «Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση» (ΟΧΕ) για τα μεγάλα νησιά.

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου το «ΔΙΑΖΩΜΑ» προτείνει να εγκαινιαστεί επίσης, ένα **νέο μικτό πρόγραμμα ΟΧΕ - ΒΑΑ** που θα επικεντρώνεται στην άρση της εδαφικής ασυνέχειας.

Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η δημιουργία μιας κεντρικής ΟΧΕ για κάθε μεγάλο νησί που να συλλειτουργεί με την εφαρμογή μιας στρατηγικής ΒΑΑ για τον κύριο αστικό χώρο του νησιού, δηλαδή τη Χώρα του νησιού. Η προτεινόμενη στρατηγική έχει πολλαπλά οφέλη, καθώς επιτρέπει μια συνέργεια ολιστική και διαχρονική, που παράλληλα με την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού, πολιτιστικού κεφαλαίου, επιχειρεί την ενίσχυση και ανάπτυξη πράσινων υποδομών και την άμβλυνση κοινωνικών προβλημάτων.

Η Ρόδος, η Σύρος, η Νάξος η Σαντορίνη και η Κως, είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα νησιών στα οποία είναι συμβατό το προτεινόμενο μοντέλο στρατηγικής. Επομένως, στον πυκνωμένο αστικό χώρο των παραπάνω νησιών μπορεί να αξιοποιηθεί το χρηματοδοτικό εργαλείο της ΒΑΑ που θα συνομιλεί λειτουργικά και προγραμματικά με την ΟΧΕ του νησιού. Μέσω της ΟΧΕ συνεπώς, θα οργανώνεται το προϊόν πολιτιστικού τουρισμού του νησιού με όρους αειφορίας, ώστε να συνιστά πρότυπο πράσινο τουριστικό προορισμό.

Σε ότι αφορά τη διακυβέρνηση, το «ΔΙΑΖΩΜΑ» προτείνει τη συγκρότηση ενός κεντρικού Φορέα Διαχείρισης Προορισμού στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, ενός DMO, ο οποίος θα παρακολουθεί όλες τις οριζόντιες πολιτικές που υλοποιούνται στην Περιφέρεια. Ο κεντρικός DMO της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, που θα μπορούσε να έχει έδρα την Ερμούπολη, ως πρωτεύουσα της, θα συνομιλεί με όσους DMO αναδυθούν από όσα μεγάλα νησιά εφαρμόσουν το στρατηγικό μοντέλο ΟΧΕ – ΒΑΑ και συγχρόνως θα αποτελεί και τον DMO της «ΟΧΕ Πράσινων Νησιών».

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, συνεπώς αποκτά το ΣΥΝΘΕΤΟ ρόλο του κεντρικού διανοητικού, προγραμματικού και χρηματοδοτικού ηγέτη, ο οποίος θα ενθαρρύνει το κεντρικό κράτος και το Υπουργείο Ναυτιλίας & Νησιωτικής Πολιτικής να σχεδιάσουν και επιταχύνουν την εφαρμογή νησιωτικών πολιτικών στην περιοχή του Νοτίου Αιγαίου.

5. Επίμετρο:

Η πρόταση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» που αναπτύχθηκε παραπάνω αναδεικνύει μια νέα προσέγγιση πολιτιστικής διαχείρισης, η οποία λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητές του

Νησιωτικού Χώρου του Νοτίου Αιγαίου σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα, και αξιοποιεί την αναπτυξιακή του δυναμική, μέσα από το σχεδιασμό ολιστικών προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού, την αξιοποίηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων και των δυνατοτήτων του πρωτογενούς τομέα., και τελικά ενισχύοντας την αποτελεσματική ανταπόκριση της Περιφέρειας στις προκλήσεις της ενεργειακής μετάβασης που συνδέονται με τη «νησιωτικότητα».

Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου μέσα από μια ευρεία συνέργεια που θα εδράζεται σε ένα κοινό όραμα και ένα ισχυρό πνευματικό υπόβαθρο, θα υφάνει όλες τις δημιουργικές ψηφίδες της Περιφέρειας, ώστε να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για μια πρότυπη και πολλά υποσχόμενη αναπτυξιακή προοπτική για τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου.

ΠΗΓΕΣ

- Concept Paper Περιφερειακό Πρόγραμμα Νότιο Αιγαίο 2021-2027 – Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Απρίλιος 2021 στο espa.3.pepna.gr
- Policy Paper «Θεσμοθέτηση Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής στο Νησιωτικό Χώρο» «Ολοκληρωμένη Θαλάσσια Πολιτική στο Νησιωτικό Χώρο» Προτάσεις για μια Σύγχρονη, Αποτελεσματική και Αειφορική Προσέγγιση στην Ανάπτυξη του Νησιωτικού Χώρου στην Ελλάδα Κουτουλάκης Στ. Εμμανουήλ στο ynapn.gr
- Σχέδιο Δίκαιης Εδαφικής Ανάπτυξης. Εδαφικό σχέδιο δίκαιης και αναπτυξιακής μετάβασης νήσων Βορείου και Νοτίου Αιγαίου & Κρήτης, Απρίλιος 2021 στο doc.player
- Μελέτη: «Επιστημονική υποστήριξη και τεκμηρίωση κατά τον σχεδιασμό και την κατάρτιση του αναπτυξιακού προγραμματισμού του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής με έμφαση στην ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική και το νησιωτικό χώρο, στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου 2021-2027» Πακέτο Εργασιών 1.1 – 1.7, Αναθέτουσα αρχή: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΔΟΜΗ ΕΣΠΑ ΜΟΝΑΔΑ Β' ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ
- Μνημόνιο Κατανόησης για την καθαρή ενέργεια στα νησιά της ΕΕ στο <https://ypen.gov.gr>
- Η πρόταση του Διαζώματος για τη «νησιωτικότητα» στο <https://www.diazoma.gr>